

REFERENCES

- Antsyferova, 1990* – Antsyferova L. I. Sistemnyi podkhod v psikhologii / L. I. Antsyferova // Printsyp sistemnosti v psikhologicheskikh issledovaniyakh [Otv. red. D. N. Zavalishina, V. A. Baranshchikov]. – M. : Nauka, 1990. – S .61-77.
- Bandura, 2003* – Bandura A. Teoriya sotsialnogo naucheniya: per. s angl. N. N. Chubar / A. Bandura. – SPb. : Evraziya, 2003. – 320 s.
- Kyrychenko, 2008* – Kyrychenko T. V. Motyvatsiya v systemi samorehuliatsiyi povedinky pidlitkiv / T. V. Kyrychenko // Aktualni problem psykhohiyyi: zbirnyk naukovykh prats. – K. : Hlavnuk, 2008. – T. X., Vyp. 3. – S.285-291.
- Kyrychenko, 2011* – Kyrychenko T. V. Mekhanizmy samorehuliatsiyi povedinky yak psikhohichniu movy formuvannya osobystosti / T. V. Kyrychenko // Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereyaslav-Khmelnyskiy pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriya Skovorody» : zbirnyk naukovykh prats. – Pereyaslav-Khmelnyskiy, 2011. – Vyp.21. – S.385-389.
- Kratkiy psikhologicheskii slovar, 1998* – Kratkiy psikhologicheskii slovar / sost. L. A. Karpenko; pod obshch. red. A. V. Petrovskogo, M. G. Yaroshevskogo. – Rostov/n-D. : Feniks, 1998. – 512 s.
- Osnitskiy, 2007* – Osnitskiy A. K. Rol osoznannoi samoreguliyatsiyi v uchebnoi deyatelnosti podrostkov obuchayushchikhsya v klassakh KRO / A. K. Osnitskiy // Voprosy psikhologii. – 2007. – №3. – s.42 – 51.
- Povyakel, 2003* – Povyakel N. I. Profesiionenez samorehuliatsiyi myslennya u praktychnykh psikhohiv : [monohrafiya] / N. I. Povyakel. – K.: NPUim.M.P. Drahomanova, 2003. – 295 s.

УДК 159.9:159.

Андрій Мазур, Оксана Руденко

ОСОБЛИВОСТІ ТА ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ У ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проведено аналіз теоретичних джерел стосовно розвитку вольових якостей у дітей молодшого шкільного віку; розглянуто терміни «воля» та «вольові якості», охарактеризовано вольові якості у дітей молодшого шкільного віку та особливості розвитку волі на даному віковому етапі; окреслено роль сім'ї та навчальної діяльності в розвитку вольових якостей учнів початкової школи, особливості формування вимог до дітей, чинники розвитку вольових якостей та емоційно-вольовий компонент психологічної готовності дитини до школи. Також досліджено особливості прояву недостатнього розвитку вольових якостей та основні завдання з виховання волі у молодших школярів. Визначено роль навчально-виховної роботи в розвитку вольових якостей та особливості формування самостійності у дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: воля, вольові якості, емоційно-вольовий компонент психологічної готовності дитини до школи, дезадаптація, розвиток.

В статье проведен анализ теоретических источников по развитию волевых качеств у детей младшего школьного возраста; рассмотрены термины «воля» и «волевые качества», охарактеризованы волевые качества у детей младшего школьного возраста и особенности развития воли на данном возрастном этапе; обозначены роль семьи и учебной деятельности в развитии волевых качеств учащихся начальной школы, особенности формирования требований к детям, факторы развития волевых качеств и эмоционально-волевой компонент психологической готовности ребенка к школе. Также исследованы особенности проявления недостаточного развития волевых качеств и основные задачи по воспитанию воли у младших школьников. Определены роль учебно-воспитательной работы в развитии волевых качеств и особенности формирования самостоятельности у детей младшего школьного возраста.

Ключевые слова: воля, волевые качества, эмоционально-волевой компонент психологической готовности ребенка к школе, дезадаптация, развитие.

Psychology

In the article is made the analysis of theoretical sources due to development of volitional qualities in children of younger school age; considered concepts «will» and «volitional qualities», characterized volitional qualities of children of younger school age and features of will development at present age stage; shown the role of family and educational activities in development of volitional qualities of pupils of primary school, in particular peculiarity of setting requirements and tasks by parents and teachers to the child; shown the reasons of development of volitional qualities and emotional and volitional component of psychological readiness of child to school. Also investigated features of lack of volitional qualities and main tasks in educating will in pupils of primary school. The role of educational work in development of volitional qualities and features of formation of independence in children younger school age is shown. Highlighted the features of development of moral insurances and abilities to its use; examined the ability of children of younger school age to consciously control own cognition and practical actions; overviewed the features of correlation of development of will with school studying. Highlighted the main features of will development; partly analyzed relation of process of adjusting to school with impulsivity as personality characteristics of the child. Considered pupil's demands for himself and his actions. Highlighted the feature of influence of methods of educational work on the development of independence of pupils of primary school and features of the relationship of negative reinforcement (abuse of notations and negative assessments) with the ratio of pupils to teaching. The influence of reference groups and groups on the development of will of children is examined; highlighted the personal example as a way to influence the younger pupil and his emotional and volitional sphere. Examined the possibility of strengthening the will and character of the child by involving to labour activities; justified the need for the correctness of setting requirements for pupil.

Keywords: will, volitional qualities, emotional and volitional component of psychological readiness of the child to school, exclusion, development

Постановка проблеми. Активний розвиток вольових якостей дитини має свій початок під час переходу дитини до шкільного навчання і є частиною адаптації до шкільного навчання. Сензитивний період для розвитку вольових якостей якраз і припадає на цей віковий період і характеризується зміною провідної діяльності молодшого школяра. Провідною діяльністю молодшого школяра стає навчання, причому особливістю в цьому віці є саме перехід від ігрової діяльності, яка притаманна дітям дошкільного віку, до навчальної діяльності і тому виникає необхідність в розвитку вольових зусиль, спрямованих на засвоєння навчального матеріалу та виконання поставлених перед дітьми завдань. Також саме рівень розвитку вольових якостей є однією з характеристик адаптаційного періоду першокласників. Від благополуччя адаптаційного періоду під час вступу до школи значною мірою залежить успішність подальшої соціальної діяльності дитини. Шкільна дезадаптація призводить до зниження учбової мотивації, деформації міжособових стосунків, розвитку невротичних станів, формування девіантних форм поведінки. Несприятливий перебіг адаптації свідчить про зниження функціональних резервів організму і перенапруження регуляторних систем, що супроводжується виникненням соматичних захворювань. Саме тому становлення вольових якостей є надзвичайно важливим компонентом для адекватної реалізації можливостей молодшого школяра в ході навчально-виховного процесу.

Аналіз досліджень та публікацій. Актуальність дослідження формування вольових якостей молодших школярів детермінує глибоку

увагу до неї сучасних науковців. Так, П. Анохін, Р. Павелків, С. Рубінштейн, В. Іванніков, Д. Узнадзе, Л. Божович, С. Максименко досліджували сутність волі та вольових якостей, Е. Ільїн акцентував наукові пошуки на детермінантах та мотивах їх формування.

Сьогодні проблему формування вольових якостей активно розробляють В. Іванніков, Б. Братусь, Г. Бреслав, Т. Дуткевич, Л. Рувинський, В. Селіванов та С. Хохлов акцентують увагу на формуванні вольових якостей молодших школярів у навчальній діяльності.

Формулювання цілей статті. Дана стаття має на меті розкрити особливості формування та розвитку вольових якостей у дітей молодшого шкільного віку та розвитку вольових якостей при переході до шкільного навчання, надати рекомендації щодо сприяння розвитку вольових якостей у дітей молодшого шкільного віку. Виділити чинники, що впливають на розвиток вольових якостей у молодших школярів.

Вклад основного матеріалу. Проблема волі та вольових якостей особистості активно розробляється психологами і її значення для розвитку особистості важко переоцінити, адже це свідоме управління людиною своєю діяльністю та поведінкою, що виявляється у прийнятті рішення, подоланні труднощів і перешкод на шляху досягнення мети, виконання поставлених завдань (С. Максименко). Вольові якості (за Е. Ільїним) розглядаються як відносно стійкі, незалежні від конкретної ситуації психічні утворення, що засвідчують досягнутий особистістю рівень свідомої саморегуляції поведінки, її влади над собою. Основними чинниками розвитку вольових якостей у дітей молодшого шкільного віку є:

- перехід до шкільного навчання (режим дня, обов'язкові до виконання завдання);
- вплив сім'ї (вимоги до особистості з боку батьків).

Перехід дитини до шкільного навчання є досить складним процесом. Для нормального переходу у дитини мають бути розвинені такі компоненти психологічної готовності: мотиваційний, інтелектуальний, емоційно-вольовий.

І саме з розвитком емоційно-вольового компоненту пов'язане досягнення розвитку особистості, а саме переважання почуття «Я маю» над почуттям «Я хочу», що і є основним фактором формування волі у молодшого школяра [Абасалієва, 2015].

Початок навчання у школі є доволі непростим моментом для розвитку волі. Цей процес суспільно-обов'язкового характеру ставить нові вимоги до дитини, зокрема до її волі. Дитині потрібно наполегливо вчитися, систематично і свідомо боротися з дедалі більшими труднощами навчальної праці, виконуючи трудові завдання.

Найбільш характерна особливість розвитку вольових якостей у молодших школярів полягає в тому, що в них поступово формується вміння більш свідомо ставити складніші цілі та завдання і підпорядковувати їм свою діяльність. Але завдання, що поставлені перед

дитиною, школою та вчителем зокрема, не завжди стають її власними цілями. При постановці перед дитиною нових навчальних завдань треба враховувати, наскільки дитина готова до їх сприймання. Давати дітям нові завдання треба поступово, враховуючи формування у них нових мотивів діяльності, що починають зароджуватися у цей період. Дитина прагне стати хорошим учнем, проявляє зацікавленість до змісту знань та до праці. При постановці цілей треба виходити із зазначених мотивів та опиратися на них, що сприяє зародженню і розвитку в учнів свідомої цілеспрямованості і наполегливості як вольових якостей поведінки [Льїн, 2002].

На нашу думку, ще однією важливою особливістю розвитку вольових якостей у молодшому шкільному віці є те, що в дітей поступово формуються моральні переконання та вміння застосовувати їх при необхідності. У молодших школярів починає складатися більш свідоме ставлення до дисципліни та до правил поведінки як системи вимог, що їх необхідно виконувати. Але таке ставлення виникає у дітей не відразу, а поступово. Пізніше на утворення моральних переконань мають впливи з боку учнівського колективу, керованого вчителем, вимоги дітей до поведінки своїх однокласників. Особливо важливим моментом у цих впливах є вірне використання вчителем скарг дітей один на одного. Якщо педагог схвалює ці заяви, то вони набирають характеру критичних зауважень дитини, спрямованих на зміцнення дисципліни в колективі та класі [Рувинський, 1986].

Зрозуміло, це може привести і до більш конфліктних ситуацій між дітьми. Але варто використовувати сутички між учнями для виховання в них більш правильного ставлення до справедливих, критичних зауважень з боку товаришів та вміння підпорядковувати свою поведінку стосовно інтересів колективу.

У молодшому шкільному віці у дітей також проявляється уміння свідомо керувати власними пізнавальними і практичними діями, переборювати складнощі навчання і практичної діяльності. Молодші школярі поступово набувають навички свідомого та навмисного викликання потрібної дії, контролювання їх виконання і стримування небажаних реакцій.

Формування здатності свідомо керувати власною поведінкою відбувається внаслідок постановки перед учнями завдання навчитися більш свідомо стежити за собою і проведення з ними спеціальних вправ з метою викликати потрібні дії і гальмувати небажаних реакцій [Льїн, 2002].

На початку шкільного навчання діти при оволодінні вмінням свідомо керувати своєю поведінкою ще потребують з боку дорослих зауважень, попереджень, нагадувань, що в свою чергу служать зовнішньою опорою для можливості дитині керувати власною поведінкою. Але вже в 2-3 класі одна лише присутність старших є стимулом, щоб змусити дитину слідкувати за собою та власною поведінкою. Насамкінець в 4 класі діти

привчаються доволі тривало тримати під контролем свої вчинки при відсутності безпосереднього нагляду з боку дорослих. Велике значення також мають впливи на дитину з боку їхнього безпосереднього, учнівського колективу. У результаті всього вищесказаного в учнів поступово розвиваються самовладання і витримка.

Проте розвиток волі у молодших школярів ще не досягає високого рівня. Недостатність у розвитку вольових якостей виявляється особливо тоді, коли дитині доволі тривалий час доводиться діяти без безпосереднього нагляду з боку дорослих або в незвичних для неї умовах, оскільки на цьому віковому етапі у дітей іде початкова підготовка до свідомої діяльності та самостійного переборювання перешкод на шляху до мети.

У ході аналізу теоретичного матеріалу нами також було виявлено, що одним з найважливіших завдань виховання волі в початковій школі є організація вправ учнів стосовно подолання труднощів навчальної роботи та опанування дисциплінованою поведінкою. Також важливим є стійкий режим роботи та відпочинку [Дуткевич, 2012].

Воля в молодших школярів розвивається в тісному зв'язку з їхнім навчанням у школі та з виконанням різних шкільних і позашкільних завдань. Викладачі покладають на дитину доволі серйозні обов'язки. Виконуючи ці обов'язки, молодший школяр починає усвідомлювати суспільне значення обов'язку, що і стає важливим мотивом навчальної діяльності дитини.

В успішному розвитку та вихованні вольових якостей у дітей важливу роль відіграє позитивний приклад дорослих, що мають вплив на цих дітей – учителів, батьків, старших. Також, велику роль у вихованні вольових якостей у дітей відіграє усвідомлення дитиною своїх обов'язків у сім'ї, у дитячому садку, у школі. Успіх виховання волі у дітей залежить і від єдності дій всіх, хто має вплив на дитину в усіх виховних закладах.

Притримуючись думки Т. Дуткевич, ми характеризуємо розвиток волі у дітей під час навчання в початкових класах у таких загальних рисах:

- зміцнюється та стає більш широким обсяг і зміст цілей, які є привабливими і спонукають дитину до їх досягнення;
- за рахунок збільшення можливості подолання дедалі більших зовнішніх та внутрішніх труднощів формується сила волі;
- зростають можливості самоконтролю, виявлення самовладання та витримки;
- дитина здатна самостійно спрямовувати зусилля на цілі, поставлені перед нею;
- мету і шляхи досягнення цілі дитина ставить самостійно;
- мотиви стають дедалі більш свідомого і стійкого суспільно-зумовленого характеру;

— іноді суспільно-значущі мотиви стають особисто орієнтовані через самостійність;

— весь вольовий процес стає більш складним, виникає боротьба мотивів, у якій найсильніше діють не завжди суспільно зумовлені [Рувинський, 1986].

Істотні зміни в розвиток волі у дітей також вносяться навчальною діяльністю. Великі загальні та конкретні вимоги постають перед дитиною в зв'язку з обов'язковістю навчальної діяльності. Потрібно вчасно прокинутись, вчасно прийти до школи, займати потрібно лише власне, вказане вчителем місце. Також ставиться багато вимог щодо поведінки на уроці: вставати лише для відповіді, перед цим піднявши руку. У той же час першокласникові хочеться, щоб увага вчительки була прикута саме до нього, запитала саме його відповідь на питання, що він знає. Треба слухати вчителя і відповіді товаришів. Потрібно записувати лише те, що сказала вчителька і лише у відведеному для цього місці в зошиті.

Звикання до школи – це процес, що характеризується також значним нервовим напруженням. Дії ще дуже часто доволі імпульсивні, однак до кінця першого навчального року дисциплінована поведінка стає переважаючою в учнів. Вміння виявити вольові зусилля значно зростає протягом першого-четвертого року навчання. Ці вольові зусилля здебільшого виявляються в їхній розумовій діяльності, у дітей спостерігається зміна мотивів, які й спонукають їх до вольових зусиль, роль відносин у колективі та громадської думки помітно зростає [Дуткевич, 2012].

Проте вольові якості в цьому віці не стійкі в часових рамках – школярі досить легко піддаються навіюванню. Поступове обмеження дитини як суб'єкта імпульсивної поведінки відкриває можливості її розвитку як суб'єкта вольової поведінки, здатного доволі регулювати власні психічні процеси та поведінку [Рувинський, 1986].

Поступово зростає вимогливість до себе та інших, розширюється сфера усвідомлення обов'язків, розуміння необхідності їхнього виконання. Формуються самостійність, впевненість у своїх силах, витримка, наполегливість тощо. Ефективність формування вольових якостей залежить насамперед від методів навчально-виховної роботи.

Провідну роль у формуванні самостійності відіграють методи навчально-виховної роботи. Адаже коли настанови вчителів і поради батьків поєднуються з самостійними діями дітей, самостійність формується швидше і успішніше, проте не в тому разі, коли все гальмується надмірною опікою. Хлопчики в молодших класах стримують себе менше, ніж дівчата, і тому є більш імпульсивними. Дослідники пояснюють це тим, що в хлопців удома менше обмежень і обов'язків порівняно з дівчатами.

Переконання, заохочення, стягнення та інші способи впливу на дитину, які використовуються в формуванні у дитини вольових якостей по

різному на нього впливають в залежності від їх використання [Селіванов, 1976].

Отож, до погіршення ставлення деяких школярів до їхніх навчальних обов'язків призводить зловживання нотаціями та негативними оцінками по відношенню до малечі, а також призводить до виникнення негативних вольових рис, таких як лінощі, зниження активності і т.д. На самоволодіння погано впливає надмірне емоційне збудження, яке проявляється у школярів через часті зміни настрою, бажання, якими вони не можуть керувати. Негативно впливає і те, що діти завжди намагаються наслідувати інших (як правило це однолітки, які в очах дітей є «сміливими і відважними», не розуміючи, що є добре, а що погано). У цьому випадку дитині потрібна порада вчителя або батьків, оскільки у неї ще не до кінця сформувалися моральні критерії (В. Крутецький).

Окрім школи важливим фактором формування волі є присутність у житті дитини й інших соціальних інститутів, таких як сім'я чи неформальні утворення (референті групи).

Виховання вольових якостей розпочинається з раннього дитинства і триває впродовж всього життя людини. Сім'я – перша і основна школа життя для дитини. Саме сім'єю даються основи для формування характеру, світогляду та вольових якостей. Батьки мають створити всі умови, що необхідні для розвитку власної дитини, їхнє завдання полягає більше в підготовці до майбутнього самовиховання, аніж у більш ранньому та кращому розвитку вольових якостей. І чим раніше батьки створять ці умови, тим більше шансів досягти успіху в цій справі, оскільки в дорослої людини запізно починати виховувати вольові якості [Дуткевич, 2012].

Батьки мають пам'ятати, що особистий приклад має величезну силу, оскільки саме від них залежить подальша доля дитини. Проте це не означає, що потрібно застосовувати складні методики чи спеціальні системи для виховання дитячої волі. Не давати дітям площу надмірних розкошей та вигод – це все, що вимагається від батьків. Не бажано створювати тепличний клімат, де відсутні будь-які перешкоди і труднощі тому, що виросте безхарактерна, слабка духом особа. Морити дітей голодом також не рекомендується, не йдеться й про змушування до якогось надзвичайного способу загартування, але слід пам'ятати: надмірність і вседозволеність до добра не приведе. Небажано забувати також, що діти набагато більш вразливі, ніж дорослі, і низька самооцінка не надто добре впливає на розвиток особистості.

Позитивний психологічний клімат у сім'ї, а саме взаєморозуміння, взаємоповага та любов – ось що у будь-якому випадку є умовою успішного формування цінних якостей особистості [Льїн, 2002].

Висновки. З всього вищесказаного ми можемо зробити такі висновки та надати такі рекомендації:

Основними чинниками розвитку вольових якостей у дітей молодшого шкільного віку є: перехід до шкільного навчання (режим дня,

обов'язкові до виконання завдання) та вплив сім'ї (вимоги до особистості з боку батьків).

Розвиток волі у дітей під час навчання в початкових класах проявляється в таких рисах: зміцнюється та стає більш широким обсяг і зміст цілей, які є привабливими і спонукають дітей до їх досягнення; за рахунок збільшення можливості подолання дедалі більших зовнішніх та внутрішніх труднощів формується сила волі; зростають можливості самоконтролю, виявлення самовладання та витримки; дитина здатна самостійно спрямовувати зусилля на цілі, поставлені перед нею; мету і шляхи досягнення цілі дитина ставить самостійно; мотиви стають дедалі більш свідомого і стійкого суспільно-зумовленого характеру; однак іноді суспільно-значущі мотиви стають особисто орієнтовані через самостійність; весь вольовий процес стає більш складним, виникає боротьба мотивів, у якій найсильніше діють не завжди суспільно зумовлені. Воля і характер дитини потребують постійного зміцнення за рахунок праці: часті залучування дітей до трудової діяльності підуть на користь, проте слід звертати увагу на те, чи посилює ця праця для дітей. Взагалі праця повинна бути спрямована на формування корисних звичок та поведінки.

Правильна постановка вимог до дитини є дуже важливою і складною. І форми у вимог можуть бути різними. Це може бути простий заклик до тієї чи іншої дії, нагадування про наявність обов'язків, застереження чи заборона. Всяка вимога мусить бути:

1) правильною, бо непродумані, нерозумні вимоги можуть лише зашкодити вихованню;

2) зрозумілою для учнів, до того ж висловленою коротко, бо багатослів'я знищує спонукальну силу і затемнює зміст;

3) посилюючою для дитини, бо непосильні вимоги призводять до невдач, породжують невпевненість і слабовілля;

4) безапеляційною, рішуче висловленою, без натяку на спрощування, яке шкідливо впливає на учня;

5) висловленою спокійним, доброзичливим тоном, цілком серйозно – крик, роздратованість, глузування неприпустимі, бо викликають протидію та інші негативні реакції.

ЛІТЕРАТУРА

Абасалієва, 2015 – Абасалієва О. Поняття про волю, її роль у житті людини / О. Абасалієва // Психолог. – 2015. – № 7–8. – С. 24–29.

Дуткевич, 2012 – Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.

Ільїн, 2002 – Ільїн Е. П. Психологія волі / Е. П. Ільїні. – СПб.: Пітер, 2002. – 280 с.

Рувинський, 1986 – Рувинский Л. И., Хохлов С. И. Як виховати волю і характеру / Л. И. Рувинский, С. И. Хохлов – М. : Просвітництво, 1986. – 438с.

Селіванов, 1976 – Селіванов В. И. Воля і її виховання / В. И. Селіванов – М. : Знання, 1976. – 634 с.

REFERENCES

- Abasaliieva, 2015 – Abasaliieva O. Poniattiaprovoliu, yiirol u zhyttliudyny / O. Abasaliieva // Psykholoh. – 2015. – № 7-8. – S. 24-29.
- Dutkevych, 2012 – Dutkevych T. V. Dytiachapsykholohiia. Navch. posib. / T. V. Dudkevych. – K. : Tsentruchbovoiliteratury, 2012. – 424 s.
- Ilin, 2002 – Ilin E. P. Psykholohiiavoli / E. P. Ilini. – SPb. : Piter, 2002. – 280s.
- Ruvynskyi, 1986 – Ruvynskyi L. I., Khokhlov S. I. Yak vykhovaty voliu i kharakteru / L. I. Ruvynskyi, S. I. Khokhlov – M. : Prosvitnytstvo, 1986. – 438 s.
- Selivanov, 1976 – Selivanov V. I. Volia i yiivykhovannia / V. I. Selivanov – M. : Znanyia, 1976. – 634 s.

УДК 159.923.2

Михайло Матяш

ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНЦІВ АБО ШЛЯХ ДО САМОПІЗНАННЯ

Етнопсихологічні особливості українців. Актуальність даної теми для нашої країни надзвичайно висока. По-перше, у суспільному вимірі: виявилися сучасні прояви етнічної самобутності, коли на перший план виходять проблеми національної єдності, консолідації суспільства в умовах військових дій на Сході країни, анексії території сусідньої державою, розколу суспільства за полярними показниками – як-то готовність частини населення з одного регіону увійти до складу сусідньої держави й водночас – високий рівень патріотизму та самовіддана боротьба за територіальну цілісність і незалежність з іншого. По-друге, у плані державотворчих процесів: поліетнічність населення України, довготривалість спільного проживання представників різних народностей сприяла як формуванню етнічної толерантності, так і загострила проблему регіональної культурно-історичної різноманітності у геополітичних, етнокультурних та релігійних орієнтаціях, що, крім того, вкрай важливо для розвитку особистості, адже знання про риси національного характеру стають підґрунтям власної позиції, вільної від пропагандистських впливів і маніпуляцій.

Ключові слова: етнопсихологічні особливості українців, національний характер, український етнос, культура, інтелектуальна діяльність народу, етнічні домішки, український егоцентризм, національна ідентичність.

Етнопсихологические особенности украинцев. Актуальность данной темы для нашей страны очень высока. Во-первых, в общественном измерении: обнаружили современные проявления этнической самобытности, когда на первый план выходят проблемы национального единства, консолидации общества в условиях военных действий на Востоке страны, аннексии территории соседним государством, раскола общества за полярными показателями - как то готовность части населения из одного региона войти в состав соседнего государства и одновременно - высокий уровень патриотизма и самоотверженная борьба за территориальную целостность и независимость с другого. Во-вторых, в плане государственных процессов: полиэтничность населения Украины, продолжительность совместного проживания представителей разных народностей способствовала как формированию этнической толерантности, так и обострила проблему региональной культурно-исторической разнородности в геополитических, этнокультурных и религиозных ориентациях, что, кроме того, крайне важно для развития личности, ведь знания о чертах национального характера становятся основой собственной позиции, свободной от пропагандистских воздействий и манипуляций

Ключевые слова: этнопсихологические особенности украинцев, национальный характер, украинский этнос, культура, интеллектуальная деятельность народа, этнические примеси, украинский эгоцентризм, национальная идентичность.